

פרקי הירידות¹

פרק א'

ירידה הרביעית שירד למצרים. מ"ג אנכי ארד עמך מצרימה (בראשית מ"ד). שמע יעקב על יוסף שהוא חי והיה מהר[ה]ר בלבו ואומר אעזב ארץ אבותי ואת ארץ מולדתי ארץ ששכינתו של הקב"ה שרויה בתוכה. ואלכה אל ארץ שמאה אל תוך ערלים בני חם. שאין יראת שמים עליהם.² אל הקב"ה אל תירא [וגו'] אנכי ארד עמך וגו'. וכששמע יעקב את הדבר הזה נמל את בניו ואת כל נפשות ביתו וירד למצרים. מ"ג [בניו] ובני בניו וגו' (שם שם וי.)³ כת' אחד אומר ואת דינה (שם מ"ו) (כך) [כנ] הוא אומר בנותיו. ללמדך שכל זרע של יעקב היו נשואין את אחיותיהן כדי שלא יתחתנו באומות העולם. ולפיכך נקראו זרע אמת. מ"ג ואנכי נשעתידך שורק

מאיר עין

¹ פרקים אלו הם בכת"י פארסא בהמשך עם הפרקים הקודמים אשר הם פרקי ר' אליעזר. ולפי שסוים בירידה שירד הקב"ה להציל את אברהם מכבשן האש חיבר עמה הירידה ה' שירד למצרים החמישית בסנה השישית לסיני. שהם ג' פרקים. ובאר"נ פל"ד עשר ירדות ירדה שכינה וכו' (ועיי' בהערות מוהר"ו שעמקער אות ל"ב) וננוסחא ב' (הוצאת החכם הנוכר) פל"ו. ובמכילתא יתרו בחדש פ"ג (ס"ד ע"א) זה אחד (כל' מקרא זה) מעשר ירדות וכו' (עיי"ש במ"ע אות י"ג) וכן בספרי בהעלותך פי' צ"ג זו אחת מעשר ירדות וכו'. ובפדר"א פ"ד עשר ירדות ירד הקב"ה על הארץ ואלו הן וכו' עיי"ש בפ' הרד"ל. ואין המאמרים מסכימים בפרטן. וירידה זו להציל את אברהם מכבשן האש לא הוזכרה באלת המקומות. והירידה השלישית בפדר"א הוא שם בפכ"ה ירדה שלישית שירד הקב"ה לסרום וכו'. אמנם בהצלת אברהם אמר שם בפכ"ו והמלך הכבד פשט יד ימינו והצילו מתוך כבשן האש. אבל בסדר אליהו רבה פ"ה (צד כ"ז) אמר. מיד נתגלגלו רחמינו של הקב"ה וירד משמי שמים העליונים ממקום כבודו גורלו ותפארתו קדשת שמו הגדול והציל את אברהם אבינו. וכמעט באותה הלשון הוזכרה שם בריו (צד פ"ג) הירידה לסיני. וכן שם (צד פ"ז) באותה הלשון ירדה למלחמת שמואל עם הפלשתים. מה שלא נזכר בשום מקום. וכן באותה הלשון ממש בפ"ט (צד ק"א) ירדה למקדש בימי מנשה. (ועיי"ש צד ק"ג ובמבוא מאמר ח' צד פ"ה) ובפ"ל (צד ק"ד) בחורבנו ע"י נבוכדנצר. ולא עוד אלא שירד משמי שמים וכו' ונשא עליהן קינה. וגם אלה לא נמנו בשום מקום. והנה שלשה פרקים שלפינו הם בפדר"א פל"ט מ' ומ"א. והמעיון שם יוצא שעכ"פ פרק מ' ופמ"א אינן במקומן. וכבר רמזתי דעתי במ"ע למכילתא שהזכרתי לעיל. ואין לפנינו אלא שריד ופליט ממדרש שנתחבר על עשר ירדות. ונוסחא אחת לפנינו ונוסחא אחרת בפדר"א. ואעיר על שינויי הנוסחאות. ורואה אני להעיר שהנוסחאות בפדר"א עם הרד"ל שנרפס בווארשוי גורלם כגורל כל הספרים שנרפסו במדינה הלזו שנתקלקלו הנוסחאות ונקטעו מאמרים שלמים מחמת המצויקים. וע"כ ארמוז על הפדר"א שנרפס כפראג תקמ"ד: ² בפדר"א. ואמר איך אעזוב וכו' ואת ארץ שכינתו של הקב"ה בתוכה ואלך וכו' לתוך העבדים בני חם בארץ שאין יראת שמים ביניהם; ³ ושמע יעקב את הדבר ולקח את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת בניו ואת בנות בניו והביא אותם שנאמר בני ובני בניו אתו וגו'. בכת"י תמיד מ"ג תמורת שנאמר:

כלו זרע אמת (ירמיה ב' כ"א)⁴ וכשבא יעקב אל גבול מצרים התייחס הזכרים ששים וששה. מ"ג כל הנפש הבאה וגו' (בראשית שם כ"ז) יוסף ושני בניו ששים ותשעה וכת' בשבעים נפש וגו' (דברים י" כ"ב). מה עשה הקב"ה נכנס במניין עמהם ועלה מספר כולם שבעים. לקיים מה שני אנכי ארד עמך מצרימה⁵. וכשנגאלו אבותינו ממצרים התייחסו הזכרים ששים רבוא חסר אחת. מ"ג [כ"ש מאות רגלי וגו' (שמות י"ב ל"ז). מה עשה הקב"ה נכנס במניין עמהם ועלה מספר ששים רבוא. לקיים מה שנאמר אנכי אעלך גם עלה (בראשית שם):⁶ רבי ישמעאל אומר עשר פעמים אמרו בני יעקב ליוסף. עבדך אבינו. שמע יוסף הדבר הזה ושתק שתיקה כהודאה. לפיכך קצר משני חייו עשר שנים.⁷ שמע יוסף שבא יעקב אל גבול מצרים ונטל את כל אנשי המלחמה המהלכים עמו ויצא לקראתו. לפי שכל העם יוצאין לקראת המלך ואין המלך יוצא לקראת העם. מכאן שאביו של אדם כמלכין.⁸ ר' מנחם אמר היתה ר"ה ק שרוייה על יוסף מנעוריו ומנהלת אותו בכל חכמה כרעה שמנהג את צאנו. מ"ג (כצאן יוסף) רועה ישראל האזינה [נהג כצאן יוסף] (תהלים פ' ב'). בכל חכמתו הטתו אשה אחת. וכשבקש להרגיל דבר [בא] איקונין של אביו ודחו לאחוריו היו ביו.⁹ שלשה כבשו יצרן לפני יוצרן [אלו] הן יוסף ובעוז ופלטי בן ליש. היה צפוי לעמד ליוסף שנים עשר שבטים. יצאו מראשי אצבעותיו זרע של עשרה שבטים ונשתייירו שני שבטים מנשה ואפרים. מ"ג ותשב באיתן קשתו ויפזו זרועי ידיו (בראשית מ"ט כ"ד).¹⁰ הוצ[י]אה עליו האשה עלילות דברים לעשקי. נחבש בבית האסורין עשר שנים ושם פתר חלומות של עבדי פרעה. מ"ג ויהי כאשר [פתר] לנו כן היה (שם מ"א י"ב).¹¹ ועוד כשהיה יוצא לשוק וראה שם כל העמים עומדין כיתות כיתות חבורות חבורות מדברים כל עם ועם כלשונן היה יודע מה הם אומרים. מ"ג עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי

מאיר עין

⁴ כתוב אחד וגו' וכאן אומר (במלת כאן האל"ף נוספת ועקרו כן בקמ"ץ ונחלף למעתיק במלת כן בצי"ו ותחליפה במלת כך) וכו' ללמד שבנותיו של יעקב נשי בניו היו וכל זרעו של יעקב לקחו אחיותיהם ושאר בשרם וכו' בעמי הארצות וכו' שנאמר כולו זרע אמת: ⁵ וכשבאו לגבול מצרים נתייחסו כל הזכרים וכו' ויוסף ושני בניו הרי שבעים חסר אחת וכתובי בשבעים נפש וכו' נכנס עמהם הקב"ה במנין ועלו למספר שבעים וכו'. ועי' ברד"ל למה מייית קרא דרברים: ⁶ וכשעלו ישראל ממצרים נתייחסו כל הגברים וכו' חסר אחד מה עשה הקב"ה נכנס במספר עמם ועלו מספרם ס' רבוא וכו'. וראייה מהמקרא חסר שם ופירשו רד"ל מעצמו עי"ש: ⁷ שמע יוסף את הדבר ושתק שתיקה כהודאה דמיא לפיכך נחקצרו מחיו י' שנים. ומלת דמיא בלי ספק היא מאשגורת לישן המעתיק: ⁸ ושמע יוסף שבא אביו לגבול מצרים ולקח את כל האנשים עמו ויצא לקראת אביו וכל העם יוצאים וכו' לקראת אדם אלא ללמדך שאביו של אדם כמלכו. ונראה שצריך להגיה לפנינו. ולפי וכו' כמלכו בוי"ו (כהוצאת ווארשו השמיטו את כל המאמר): ⁹ ר' מנחם אומר שרת ר"ה ק וכו' מנעוריו ועד יום מותו והיתה מנהגת אותו וכו' שנאמר רועה ישראל וגו' ובכל חכמתו הטתו אשתו של פוטיפרע וכו' דבר ערית ראה דיוקנו של אביו וחזר לאחוריו וכבש את יצרו. וכפי הכרת הענין הוספתי מלת בא. ופי' היו בין סגנון לשון הוא לדבר שכלה ואינו. וכלו שיצרו כלה כ"ל ולא נודע לי דוגמא לדבר: ¹⁰ ואלו הן וכו' והיה ראוי לעמוד מיוסף וכו' ויצאו וכו' זרע עשרה שבטים שני ויפזו זרועי ידיו נשתייירו שם שנים מנשה ואפרים: ¹¹ והביאה עליו האשה עלילות דברים ונחבש וכו' של עבדי פרעה איש כחלומנו פתר כשם שהיו הדברים שנאמר והי כאשר פתר לנו כן היה ופתר את חלום פרעה כששרתה ר"ה ק עליו שנאמר ויאמר פרעה אל עבדו הנמצא כה איש אשר רות אלהים בו. ומלת לעשקי צריכה תיקון:

[אשמע] (תהלים פ"א ו').¹² ועוד כשהיה רוכב ועובר בתוך ארץ [מצרים] בנות מצריות מצעדות עליו מעל החומה ומשליכות עליו טבעות של זהב ולא נסתכל לראות בהן יפיותן ולא שזפתו עין אדם. מ"ג בן פרת יוסף בן פרת עלי עין (בראשית מ"ט כ"ב).¹³ שאלו אלו לאלו כמה ממכר השוק מהן. בהן היו פותחין את שער ממכר השוק. וכשהיו באין אצל יוסף אומר להם כשם ששמעתם כך הוא. לפי שלא להוציא שער ממכר פחות. מכאן אתה למד שכל מי שמוציא שער ממכר פחות אינו רואה סימן ברכה לעולם.¹⁴ ר' תנחומי אומ' צוה יוסף ובנה אוצרות מאכל בכל עיר. וקיבץ את כל תבואת הארץ אל אוצרות. ומצרים היו מלשין עליו ואומר עכשו תולעת אוכלת אוצרות יוסף. ולא שלשו בהם רימה ולא חסרו עד יום מותו. וכלכל את כל הארץ ברעב לחם. לפיכך נקראת כלכל. מ"ג ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו וגו' (שם מ"ז י"ב).¹⁵ רבי אליעזר או' באסיפתו של יעקב קרא ליוסף בנו ואמ'. בני השבע לי בברית מילה שאת מעלה אותי אל קברת אבותי אל מערת המכפלה. מ"ג שים נא ירך חתת ירכי (שם שם כ"ט) שכך הראשונים נשבעין בברית מילה קודם שניתנה (שה) התורה. מ"ג ויאמר השבעה לי וישבע וישתחו ישראל על ראש המטה (שם לא).¹⁶ כשעלה יוסף לקבור את אביו עלו אתו כל גדולי מלכות לגמול חסד עם יעקב אביו. מ"ג ויעל יוסף לקבר את אביו וגו' (שם נ"ז). ונמצאת מחנה יוסף ארבעים וחמשה אלה. ויעל עמו גם רכב גם פרשים (שם ח') והיו מביאין לחם רעבון של מחנה יוסף.¹⁷ אמר להם הקב"ה אתם גמלתם חסד עם יעקב עבדי ואני נתן שכרכם לבני בניכם. וכשמתו מצרים לא נגעו במים אלא זכו לקבר בארץ. מ"ג נטית ימינך תבלעמו ארץ (שמות מ"ז י"ב).¹⁸ וכשבא אל מערת המכפלה בא עליהם עשו הרשע מהר שעיר לערער ריב. אמר להם. מערת המכפלה שלי הוא.¹⁹ מה עשה יוסף שגר את נפתלי שהיה יודע לכבוש במזלות להביא כתב שהיה בניניהם. מ"ג נפתלי אילה [וגו'] (בראשית מ"ט כ"א) אל תיקרי אמרי שפר אלא אמרי ספר.²⁰ חשים בן דן היה פגום באזניו ובלשונו אמר להם מה

מאיר עין

¹² וכל הלשונות היה יודע ועוד כשהיה וכו' עשויים כיתות וכו' מדברים איש בלשונו והיה יודע מה הם מדברים שני' וכו': ¹³ ועוד שהיה רוכב במרכבה ועובר בכל גבול מצרים והיו בנות מצריות מצעדות על החומה וכו' אולי יסתכל בהן את יופי תוארן ולא שזפתו וכו' והיה פרת ורכה בכל עין שני' בן פרת וגו': ¹⁴ וכאן כל הלשונות לשבור אוכל והיו מביאין המט שלחן ומנתחם לשבור אל יוסף והיה מדבר עם כל עם ועם כלשונו לפיכך נקרא שמו תורגמן שני' כי המליץ בינותם. לפיכך היה מדבר עמהם (עיי' פי' הרד"ל). ואלו שוכרין את רעבון בתיהם ואלו באים לשבור אוכל ואלו שואלין לאלו בכמה הוא שער המכר וכשהיו באים אל יוסף וכו' בשביל שלא יצא שער הממכר פחות מכאן אמרו כל המוציא שער הממכר וכו': ¹⁵ ר' תנחומי אומר צוה יוסף ובנו את האוצרות בכל עיר ועיר וקיבץ את תבואת הארצות לאוצרות והיו המצרים מלעיגין עליו ואומרים וכו' ברעבון לחם לפיכך נקרא שמו כלכל שני' וכו': ¹⁶ ר' אלעזר או' בשעת אסיפת יעקב קרא לבנו יוסף ואמר לו וכו' שתעלני לקבר אבותי למערת המכפלה. מתחלה היו הראשונים וכו' טרם נתינת התורה שני' שים נא ירך וגו' ושבע לו ושמר ועשה ועלה וכו': ¹⁷ ועלה לקבור ולגמול חסד עם יעקב אביו שני' ויעל יוסף לקבר וגו' נמצא מחנה ישראל וכל הארץ מביאין רעבון לחם למחנה של יוסף. (עיי' רד"ל או' נדחק): ¹⁸ אף אני אתן לכם שכרכם לבניכם בעולם הזה וכשמתו כל המצריים ביום סוף לא נשארו כמים וכו' בארץ (ומלת נגעו עכ"פ שיבוש). אמר הקב"ה אתם צדקתם עליכם את הרוץ אף אני נתן לכם מקום קבורת שני' נטית ימינך וגו': ¹⁹ וכשבאו למערת וכו' לתרחר ריב ואמר שלי היא מערת המכפלה: ²⁰ שלח לנפתלי לחפש במזלות ולירד למצרים ולהעלות כתב עולם שהיה בידם לכך נאמר נפתלי אילה שלוחה (עיי' רד"ל):

זה. אמרו בשביל אותו האיש שאין מניח אותנו לגמול חסד עם יעקב אבינו. מה עשה. נטל את חרבו והחתיך את ראשו אל מערת המכפלה ואת גויתו שלחו אל הר שעיר אחתו.²¹ מה עשה יצחק נטל את ראשו של עשו והיה מביאו לפני הקב"ה ואמר לפניו רב"שע. אחז רשע זה שלא למד צדק כל מצות שבתורה. מ"נ יוחז רשע כל למד צדק (ישעיה כו"י) אעפ"י שעל לארץ אל מערת המכפלה בעול היה מדבר כארץ נכחות יעול (שם). השיבו הקב"ה אמר לו. חי אני אם יראה גאות ה':²²

פרק ב'.

ירידה חמשית שירד בסנה. [שנאמר] וארד להצילו מיד מצרים (שמות ג' ה') הניח כל ההר ושכן בתוך הסנה. מ"נ [ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה] (שם שם ד') והסנה צרה וצוקה וכלנו] קוצים ודרדרים. למה שכן בתוך צרה וצוקה. בשביל שראה את ישראל בתוך צרה וצוקה. מ"נ בכל צרתם לו צר (ישעיה ס"ג ט'): ¹ א"ר לויאי אותו המטה שנברא בין השמשות נמסר לאדם הראשון בגן עדן. ואדם מסרו לחנוך. וחנוך מסרו לנח. ונח מסרו לשם. ושם מסרו לאברהם. ואברהם מסרו ליצחק. ויצחק ליעקב. ויעקב הביאו למצרים ומסרו ליוסף בנו. כיון שמת יוסף נשלל כל ביתו והמטה לפלטין של פרעה. והיה יתרו מחרטומי מצרים וראה את המטה וקרא את האותות שהיו עליו ושלה ידו ולקחו. ואמר יתרו זה האיש שעתיד לגאל את ישראל ממצרים. לפיכך נתן לו את בתו. מ"נ ויואל משה לשבת וגו' ויתן את צפורה בתו וגו' (שמות ב' כ"א).² ומשה היה רועה במטה צאנו של יתרו ארבעים שנה. ולא שיכלה אותם חית השדה והיה פרה ורבה הרבה מאד ועליהם הכת' אומר כצאן קדשים (יחזקאל ל"ו ל"ח).³ והיה מנהיג אותם עד שבא לחורב. מ"נ וינהג את הצאן אחר המדבר וגו' (שמות ג' א'). ושם גנלה אליו האלהים. מ"נ וירא (אליו) מלאך [ה'] אליו בלבת וגו' (שם שם ב'). וראה את האש בתוך הסנה והאש איננה אוכלת את הסנה. והאש אינו מצמח בארץ כי אם (אש) [יש] מים תחתיו]. ותמה בלבו וקרב לראות את האותות. מ"נ אסורה

מאיר עין

²¹ באזנו ובלשונו אמר להם מפני מה אנו יושבין כאן וכו' האיש הזה וכו' אותנו לקבור את יעקב אבינו. מיד שלף את חרבו והתיו את ראשו ונכנס לתוך מערת המכפלה וכו' לארץ אחותו להר שעיר: ²² אחז בראשו של עשו והיה מתפלל לפני הקב"ה ואמר לפניו רב"שע יוחז רשע זה (וכצ"ל לפנינו) שלא למד מכל מצות שבתורה שג' כל למד צדק ועל ארץ ישראל ועל מערת המכפלה בעול הוא מדבר וכו' (ולפנינו צ"ל שעל הארץ ועל מערת) השיבתו ר"הק ואוכרת חי אני וכו' שג' ובל יראה גאות ה'. ובדפוס ווארשוי השמיטו כל המאמר:

פרק ב'. ¹ ירידה החמישית וכו' שנאמר וארד וגו' והניח כל ההר וירד לתוך הסנה ושכן בה וכו' אלא שראה את ישראל בצרה גדולה אף הוא שכן עמהם בתוך צרה לקיים מה שנאמר בכל צרתם וגו': ² ר' לוי אמר המטה וכו' ויצחק מסרו ליעקב ויעקב הורידו וכו' וכשמת יוסף וכו' ביתו ונתן בפלטין של פרעה והיה פרעה אחד מחרטומי מצרים וראה את המטה ואת האותות אשר עליו וחמד אותם בלבו ולקחו והביאו ונטעו בתוך גן ביתו של יתרו (עיי' רד"ל איך נדחק לפרש) וראה את המטה ולא היה אדם יכול לקרוב אליו עוד. וכשבא משה לביתו נכנס לגן ביתו של יתרו וראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו ושלה ידו ולקחו וראה את משה ואמר זה עתיד לגאול את ישראל וכו' בתו לאשה וכו'. ויראה שיש להגיה לפנינו וכשבא משה לביתו של יתרו ראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו וראה יתרו את משה ואמר וכו': ³ והיה משה רועה את צאנו וכו' והיו פרים ורבים וכו':

נא ואראה וגו' (שם ג:)⁴. אמר לו הקב"ה עמוד במקום עמוד⁵ [ך] ששם אני עתיד ליתן תורה לישראל. מ"נ ויאמר אל תקרב הלום (שם ה:)⁵. אמר לו הקב"ה לך ואשלחך אל פרעה (שם ו:). אמר לפניו רב"שע הלא אמרת לי ג' וד' פעמים. אני [אין] בי כח אני פגום בלשוני מ"נ כי כבד פה וכבד לשון אנכי (שם ד: ו:). אמר לו הקב"ה מי שם פה לאדם. מ"נ ויאמר מי שם פה לאדם וגו' (שם שם י"א). או' לפניו רב"שע רוצה אתה לשלחני ביד אויבי מבקשי נפשי לא על כן ברחתי מפניהם. א"ל הקב"ה אל תירא שכבר מתו. מ"נ כי מתו [כל] האנשים המבקשים את נפשך (שם י"ט)⁶. ומי היו. דתן ואבירים היו. וכי מתים [היו] והלא דתן ואבירים בחייהם [ן]. והאמר [מר] כל מקום שאתה מוצא (וצא) נצבים (פתח אלהים אמ' לו) [אילו] דתן ואבירים. א"ל נחיתו מנכסיי [ה]ן.⁷ אמר לפניו תן לי אותה. א"ל השלך מטך ארצה. וישלך מטהו ארצה ונעשה לנחש שרף. למה הראה לו הקב"ה נחש שרף ולא דבר אחר. אלא כשם שהנחש [ה]זה נושך וממית לכל אדם כך היו המצרים נושכין וממיתין. אחר [כך] נעשה כעץ יבש. מ"נ ויאמר ה' אל משה שלח ידך וגו' (שם ד:). א"ל כך [י]היו פרעה ומצרים כעץ הזה.⁸ אמר לפניו תן לי מופת. א"ל הבא ידך אל חקך וגו'. למה הראה לו הקב"ה דבר טמא ולא דבר טהור. שמצורע (אף) טמא ומטמא אחרים כך היו פרעה ומצרים טמאים ומטמאים לישראל ולנשותיהם עמם. חזר ונטהר. מ"נ ויאמר השב ידך וגו' (שם ו:). א"ל כך אני מטהר את ישראל מטומאת מצרים.⁹ ולמה הראה [ו] הקב"ה למשה אש מתוך הסנה. אש אלו ישראל שנמשלו באש. מ"נ והיה בית יעקב אש וגו' (עובדיה י"ח). הסנה אלו או"ה שנמשלו לקוצים ודרדרים. א"ל כך יהי ישראל בעו"הו לא אשן [של] ישראל אוכלת את כל העמים ולא או"ה יכולין להמית שלהבותן של ישראל שהן דברי תורה. (אובל) [אבל] לעתיד לבא אשן של ישראל אוכלת את כל

מאיר עין

⁴ ונהג את הצאן עד שבא וכו' ושם נגלה עליו הקב"ה מתוך הסנה שני' וכו' וראה משה וכו' אינה אוכלת את הסנה והסנה אינו מכבה שלהבותיו של אש והסנה אינו נצמח בארץ אא"כ יש מים תחתיו אמר מאן יקריה אית ליה בגויה אסורה נא וגו': ⁵ משה משה עמוד על עמודך וכו' מכאן אמרו כל העמוד במקום קדוש צריך לשלוף נעלו שכך אמר הקב"ה אל משה של נעלך מעל רגלך: ⁶ רבון כל העולמים לא כך אמרתי לך אין בי כח שאני נפגם בלשוני שני' ויאמר משה אל ה' לא איש דברים אנכי ולא עוד אלא שאתה משלחני ליד אויבי ומבקשי רעתי לא על כן ברחתי מפניהם שני' ויברח משה מפני פרעה. א"ל אל תירא מהם שכבר מתו כל האנשים המבקשים את נפשך וכי מתים היו וכו': ⁷ וכי מתים היו והלא היים היו אלא שוירדו מנכסיהם (והעיקר חסר מן הספר שברתן ואבירים הכתוב מדרב) מכאן אתה למד שכל היורד מנכסיו כאלו מת לכך נאמר כי מתו כל האנשים א"ל לך ואשלחך אל פרעה אמר לפניו רבון כל העולמים שלח נא ביד השלח ביד אותו האיש שאתה עתיד לשלוח אמר לו לא אמרתי לך לך ואשלחך אל ישראל אלא לך ואשלחך אל פרעה ולא אותו האיש שאתה אומר אני שולח לעתיד לבא אל ישראל שני' הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה' (ועכ"פ לפנינו הדברים משובשים דמגז'ש נצבים נצבים יליף עיי' סדר אליהו רבה פי"ה צד ק"ו ובמ"ע שם ס"ו קי"ג): ⁸ אמר לפניו רבון כל העולמים תן לי מופת ואות וכו' את מטך ארצה והשלך וכו' נחש שרף וכו' למשה כנחש שרף במטה ולא הראהו דבר אחר אלא מפני שהנחש וכו' לבני אדם כך היו פרעה ועמו נושכין וממיתין את ישראל וחזר ונעשה כעץ יבש שני' ויאמר וגו' (והסיום חסר): ⁹ אמר לפניו רבון כל העולמים תן לי מופת וכו' והביא ידו בחיקו והוציאה מצורעת ולמה הראה הקב"ה למשה כדבר טמא את פרעה ולא הראהו כדבר טהור אלא מה המצורע הזה טמא ומטמא כך היה פרעה ועמו וכו' את ישראל וחזר ונטהר אמר לו כך יטהרו ישראל מטומאות המצרים ויאמר הבא נא ידך בחקך (ועיי' רד"ל):

העמים.¹⁰ [אמר לפניו רב"שע] הודיעני שמך הגדול שאקרא בשמך ותענינו [ו]הודיעו. וראו העליונים שמסר לו הקב"ה סוד השם למשה ויאמרו ברוך השם חוננו הדעת:¹¹

פרק ג.

ירידה השישית שירד(ו) לסיני. מ"נ וירד ה' על הר סיני (שמות י"ט כ"ג). בששה בסיון נגלה הקב"ה עליו ממקומו. נתעלה ההר ונתפתחו השמים ונכנס ראש ההר בתוך השמים וערפלים) כסה את ההר. מ"נ ויש שמים וירד (תהלים י"ח י"ג).¹ זרח הקב"ה ובא מסיני ונגלה על בני עשו. מ"נ ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר וגו' (דברים ל"ג כ"ג) ואין שעיר אלא בני עשו. מ"נ וישב ביום ההוא וגו' (בראשית ל"ג ט"ז). אמר להם מקבלים [אתם] עליכם את התורה. [אמרו] מה כת' בה. לא תרצח. אמרו אין אנו יכולין לעזוב את הברכה שברך יצחק את עשו אבינו שאמר [ו]על חרבך תחיה וגו' (שם כ"ז מ"ג). אם לא נרצח להיכן הברכה. חזר ונגלה על בני ישמעאל. מ"נ הופיע מהר [פארן] (דברים שם) ואין פארן אלא בני ישמעאל. מ"נ וישב במדבר פארן (בראשית כ"א כ"א). אמר להם מקבלים [אתם] עליכם את התורה. אומ' מה כתיב בה. לא תגנוב. אומ' אין אנו יכולין לעזוב את המעשה שעשו אבותינו שגנובו את יוסף והביאו[ו]הו] למצרים. מ"נ כי גנוב גנבתי מארץ וגו' (שם מ' ט"ז). ומשם שלח מלאכים על כל אומות העולם. אמר להם מקבלים [אתם] עליכם את התורה. אמרו מה כתיב בה. אומ' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. אמרו אין אנו רוצין בתורתך. [ו]תן תורתך לעמך. שני ה' עזו לעמו יתן וגו' (תהלים כ"ט י"א). חזר ונגלה על בני ישראל. מ"נ ואתה מרבבות קודש (דברים שם) ואין מרבבות אלא בני ישראל. מ"נ ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל (במדבר י" ל"ג). ואתו אלפי שנאן רבותים. מ"נ רכב אלהים רבותים אלפי שנאן (תהלים ס"ח י"ח). ומימינו אחז התורה. מ"נ [מימינו] אש דת למו (דברים שם). ולמה מימינו בלשון חיבה ובלשון שבועה. בלשון חבה (מניין). מ"נ שמאלו תחת לראשי ומימינו תחבקני (ש"ה ב' ו'). בלשון שבועה. מ"נ נשבע ה' בימינו וגו' (ישעיה ס"ב ה').² ר' אליעזר אומר מיום שיצאו ישראל ממצרים היו נוסעים

מאר עין

¹⁰ למה הראה וכו' האש וכו' אלא האש אלו וכו' לאש שני' וכו' כקוצים וכדרדרים וכו' כתוך העמים לא אשן של ישראל אוכלת העמים שנמשלו כקוצים וכדרדרים ולא (ל[ה]עבו"ם מכבין שלהבותן וכו' אבל וכו' אוכלת כל העכו"ם שנמשלו כקוצים וכדרדרים שני' והיו העמים משרפות שיר (כדפוס ווארשוי עשו מוֹשֵׁרָא צדיקים ומאוו"ת רשעים): ¹¹ אמר משה לפני הקב"ה רבון כל העולמים וכו' והקדיש שאקרא לך וכו' והודיעו שנאמר ויאמר אלהים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר עוד אלהים אל משה וגו' וראו העליונים שמסר הקב"ה סוד שם המפורש וענו ברוך אתה ה' תונן הדעת:

פרק ג'.¹ נגלה הקב"ה על ישראל בהר סיני ומקומו נחלש הר סיני ונפתחו וכו' וערפל מכסה את ההר הקב"ה וישב על כסאו ורגליו עומדות על הערפל שני' ויש שמים וירד וערפל תחת רגליו: ² ר' מרפון אמר זרח הקב"ה מהר שעיר וכו' מקבלים אתם וכו' אמרו לו מה כתיב בה אמר להם לא תרצח אמרו לו לך מעמנו כי אין וכו' חרבך תחיה ומשם חזר ונגלה וכו' מהר פארן א"ל מקבלים אתם וכו' אמרו לו מה כתוב בה אמר להם וכו' והודיותו לנוצרים וכו' שלח לכל או"ה וא"ל מקבלים אתם וכו' אמרו לו וכו' אמר להם וכו' אמרו לו אין אנו יכולין להניח דת אבותינו אין אנו חפצים בתורה הלא תן וכו' ומשם חזר ונגלה וכו' ואין רבבות וכו' ועמו אלפי שנאן ורכב רבותים מלאכי קודש יוכינו אהוז את התורה ויש מימינו אש דת למו מכאן אתה למד שדברי תורה כגחלי אש ונתן להם בלשון חבה שני' וכו' בלשון שבועה שני' נשבע ה' וגו' ואין ימינו אלא שבועה שני' נשבע ה' וגו' (והדברים מסודרים ומקוטעים קצת ועיין רד"ל):

וחוגנים במחלוקת. מ"ג ויסעו ויחנו ויבואו.³ [כשבאו] אל הר סיני חנו כולם נגד ההר בלב אחד ובעצה אחת. מ"ג ויחן שם ישראל נגד ההר (שמות י"ב ב') אמר להם הקב"ה מקבלים [אתם] עליכם את התורה. אמרו עד שלא שמענו התורה שמרנו את מצות שבתורה. מ"ג כל (הדברים) אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שם כ"ד ז').⁴ ר' אלעזר המודעי⁵

* * *

דרש רבי בנאה מאי דכת' [ה'] בוקר תשמע קולי (תהלים ה' ד') אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה. בשכר תפלת[י] תשמע קולי והושיעני מכין או"ה. שמבזין אותי ומחרפין ומגדפין אותי בכל יום ויום. ואומ[רים] לי עזבך בידינו וכל שאתה מתפללין איק[י] [אינו] אלא לשוא. שהרי עברו כמה דורות ולא הושיע [אתכם] [אותך]. מבינינו. רצונך (ו)שוב ותרחם עלי והושיעני מביניהם ופדיני מידיהם. בשעה שאני ממלכת ומיחדת אותך (הן) מכעיסין לפניך ומשתחווים לחמה. והקב"ה אמר להם. בתי הרי אני מכין לך העולם הבא. ועתיד אני להמליכך על כל באי העולם. ועתידין כל מלכי העולם להיות משרתים לך כעבדים ושרותיהם] מיניקותיך. לעולם ילחכו עפר כפות רגליך. מ"ג (יהי) [והיו] מלכים אמניך וגו' ישעיה מ"ט ב'. ועתיד אני להבהיק זיוך כזיו החמה. ועליהם אמר שלמה מי זאת הנשקפה כמו שחר וגו' (ש"ה ש' י'). זו כנסת ישראל שמצפה לעמוד השחר ואומרת. מתי תעלה עמוד השחר ואקדש להקב"ה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואמליכנו בכל יום [על] מעשה ידיו. יפה כלבנה (שם) זו כנסת ישראל שמצפה ללבנה ואומרת מתי יהיה ראש חדש ואראה חדשה. ואקדש את החדש בבית דין ואתן שבחות והודאות. ועתיד הקב"ה להבהיק את [יין] [זיוה] כזיו הלבנה. ברה כחמה (שם) אילו הצדיקים שבישראל שמחשבין על דברי תורה בעולם הזה. ועתיד הקב"ה להבהיק זיום כזיו החמה.⁶

* * *

דרש ר' יודנה ברבי אלעאי מאי דכת' ברן יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים (איוב ל"ה ז'). אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה. רב"שע מפני מה אין אנו אומרים שירה למעלה קודם שיאמרו ישראל למטה. והקב"ה אומר להם. והיאך אתם אומרים לפני קודם שיאמרו ישראל וישראל דרים בארץ והם ילודי אשה (נשים) ויצה"ר שולטת ביניהם אע"פ [כן] (אה) כובשין את יצרן ומייחדין וממליכין אותי בכל יום ויום ומצפים הם למלכותי ולראות בניין ביתי ואומ[רים] בכל יום בונה ירושלים נדחי ישראל יכנס. אמי במהרה בימינו:⁷

מאיר עין

³ כלו בכל המסעות כתוב כך * וחוגנים בחלקקות שגא' ויסעו ויחנו עד שבאו כולם להר סיני (ולפנינו הגהתי כשבאו) וחנו כנגד ההר שני ויחן וגו' א"ל מקבלים אתם את התורה אמרו כולם פה אחד עד שלא נשמע את התורה אנו שומרים ועושים את כל המצות הכתובים בתורה שני כל הדברים אשר דבר ה' נעשה ונשמע. (כל הדברים וגו' הוא פסוק ג' ושם ליתא ונשמע. וע"כ הסגרתו המלה. ובכלל אומר דנוסתת הכת"י עדיפא בענין זה). ודבר עמוק השמיע לנו הדרוש בענין קבלת התורה שרק ישראל היו ראויים לה שכבר היתה בידיהם מימי האבות: * המעתיק רמז בגליון חסר. ובאמת חסר מפרק זה כמה שהוא בפרד"א כשני שלישים עיי"ש: * מקור זה המאמר נעלם מכני: * גם מזה המאמר נעלם מכני המקור אמנם בעיקר הדרוש עיי' לעיל פ"ז. בכת"י כתוב בסוף עוד מאמר א' המתחיל ד' גזרות גזר משה. והעיר עליו המעתיק מכות ד' כ"ד. ובאמת הוא מאמר בגמרא שם וע"כ לא העתיקו: